

4.Кирило-Мефодіївське братство коротко. URL: <https://dovidka.biz.ua/kyrylo-mefodiivske-bratstvo-kоротко> (дата звернення 13.11.2025)

Побережець Ганна – кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства та суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет.

Чокова Софія – здобувачка вищої освіти спеціальності D3 Менеджмент, Миколаївський національний аграрний університет

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЇ В УТВЕРДЖЕННІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Розглядається роль Конституції України як засадничого інструмента утвердження демократичної держави в умовах сучасних викликів. Основна увага приділяється конституційним засадам верховенства права, народного суверенітету, поділу влади та гарантії прав і свобод громадян. Окрема увага приділена впливу воєнного стану на український конституціоналізм, а також перспективам розвитку демократії участі в Україні.

У нашому суспільстві Конституція України відіграє ключову роль в становленні демократичної держави, оскільки саме вона визначає, як має працювати влада, і встановлює межі, які ніхто не може порушити, навіть у складні часи війни чи політичних криз [4]. Вона не лише гарантує права і свободи громадян, а й організує основу для стабільності, без якої держава не може ефективно розвиватися, що особливо видно тоді, коли країна перебуває у стані збройної агресії та змушена ухвалювати рішення, які впливають на життя мільйонів людей [5].

Конституція встановлює принцип верховенства права, завдяки якому кожен громадянин знає, що його права залишаються чинними за будь-яких обставин, а влада зобов'язана діяти у межах закону. Саме тому дії конституційного контролю є таким важливим, адже він дає можливість перевірити, чи відповідають рішення органів влади Основному Закону, і не припускає зловживань, які можуть поставити під загрозу правову стабільність [10]. Коли ж країна запроваджує воєнний стан, як це сталося у 2022 р., конституційні норми починають працювати як «якір», що утримує державу у правовому полі та не дозволяє їй порушувати базові демократичні принципи, навіть якщо виникає необхідність тимчасових обмежень [7].

Поділ влади, який закріплено у Конституції, забезпечує, щоб жодна гілка не отримала надмірної влади, через що система стримувань і противаг стала важливою для того, щоб політичні рішення ухвалювалися з урахуванням різних позицій, а не лише волі окремої групи осіб, адже такий підхід дозволяє

органам влади взаємно контролювати один одного, що неоціненно важливо в умовах демократії, яка ґрунтується на народному суверенітеті та відповідальності представників перед тими, кого вони представляють [3].

Ми розуміємо, що коли Конституція визначає народ як єдине джерело влади, вона тим самим відкриває можливість для громадян брати участь у прийнятті рішень, що стосуються розвитку громади або держави в цілому. Проте для того, щоб така участь була дієвою, потрібно, щоб громадяни мали реальні механізми впливу, які дозволяють їм не лише висловлювати свої думки, а й бачити, як ці думки враховуються у рішеннях влади. У 2023 р. громадянськими інструментами участі активно користувалися понад 56% громад, хоча лише близько 34% населення брали участь у цих процесах, що свідчить про те, що потенціал демократії участі ще далеко не вичерпаний [6]. Саме тому участь у демократичних процесах, дозволяє громадянам взаємодіяти з органами влади через консультації, слухання та ініціативи, є важливою складовою сучасного державотворення, оскільки підвищує довіру до влади та сприяє прозорості її рішень [2].

Коли ми ведемо мову про безпосередню демократію, Конституція створює правові умови для того, щоб громадяни могли впливати на доленосні рішення через референдуми або народні ініціативи, завдяки чому вони реалізують свою владу безпосередньо, а не через обраних представників [11]. Такі форми участі дозволяють суспільству контролювати владу більш ефективно, ніж це можливо лише через виборчий процес, адже вони дають можливість швидко реагувати на ті проблеми, які турбують громаду [1]. На місцевому рівні безпосередня демократія сприяє також національній безпеці, оскільки там, де громада залучена до ухвалення рішень, рівень довіри та згуртованості є значно вищим, а ризики соціальних конфліктів — нижчими [8].

Нарешті, коли ми вважаємо, що держава говорить про демократію, вона не може оминати питання прав і свобод людини, адже саме вони є тим фундаментом, на якому стоїть вся система державного управління. Конституція не лише їх закріплює, а й створює механізми, через який ці права можна захистити, навіть якщо вони були порушені. Саме через це верховенство права залишається однією з найважливіших засад демократичного конституційного ладу, тому що воно гарантує рівність усіх перед законом і не дозволяє владі діяти свавільно [9].

Отже, Конституція України не просто задає формальні правила, а фактично визначає спосіб, у який функціонує українська демократія. Вона забезпечує правову стабільність, створює умови для участі громадян у державному житті, підтримує баланс між гілками влади та гарантує права людини. І що сильнішими стають зовнішні та внутрішні виклики, то очевиднішою стає роль Конституції як фундаменту, на якому тримається демократичний розвиток сучасної України.

Література

1. Богів Я. Безпосередня демократія як форма реалізації народного суверенітету // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. № 22. С. 205–214. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/bezposerednya-demokratiya-yak-forma-realizatsiyi-narodnogo-suverenitetu>
2. Ганжук О. Демократія участі в Україні: стан та умови реалізації // *Український часопис конституційного права*. 2024. № 1(30). С. 32–41. DOI: <https://doi.org/10.30970/jcl.1.2024.3>
3. Гедульянов В. Представницька демократія, народне представництво та принцип народного суверенітету в Україні // *Юридичний вісник*. 2022. Вип. 67. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/5432/1/5_2022.pdf#page=67
4. Дацюк Т. К., Крамаренко О. М., Ткаченко О. М. Роль державотворення в утвердженні прав та свобод громадян в Україні // *Академічні візії*. 2023. № 22. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/493/454>
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами станом на 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
6. Конституція України: стан, перспективи та механізми реалізації: зб. матеріалів наук.-практ. конф. 2024. URL: https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/4741/1/Zbirnyk-materialiv-konferentsii_27-06-2024_KUP.pdf
7. Корженко О. М. Вплив воєнного стану на конституціоналізм в Україні // *Правничий часопис*. 2024. № 3. С. 38. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/3/3_2024.pdf#page=38
8. Лялюк О. Ю., Дерев'яно С. С., Мустафаєва С. М. Забезпечення національної безпеки у процесі здійснення форм безпосередньої демократії на місцевому рівні // *Теорія та практика юриспруденції*. 2023. № 1. С. 23. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1148064>
9. Марущак Н. В. Верховенство права як основна засада демократичного конституційного ладу // *Право*. 2025. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/download/547/573>
10. Медвідь А. Б. Конституційний контроль як механізм забезпечення правової стабільності Конституції // *Держава та регіони*. Серія: *Право*. 2023. С. 382. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2023/3_2023.pdf#page=382
11. Омелько І. І. Конституційно-правові форми участі народу у законотворчій діяльності в Україні // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Вип. 220. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/91-part-1.pdf#page=220>
12. Побережець Г.С. Незалежність України у 1991 році та перехід до демократії. Актуальні дослідження правової та історичної науки : матеріали міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 18 – 19 вересня 2023 р.). Тернопіль : ФОП Шпак В.Б. С. 95-98.
13. Маринець Надія, Мараєва Уляна, Побережець Ганна. Патріотичний дух українців як шлях до перемоги. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 44, с. 77–83. Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies. Issue 44, P. 77–83.